

סעודת מלוה מלכה

ישנו נושא העומד ברומו של עולם, אך בני אדם נוטים לזלזל בו, על כן נכביר עליו במילים במאמר הבא:

בגמרא במסכת שבת (דף קי"ט:) מבואר: "אמר רבי חנינא: לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית".

דברי הגמרא הללו הובאו להלכה בהלכות הרי"ף זצ"ל, הרמב"ם זצ"ל והרא"ש זצ"ל גם כן העתיקו אותה בפסקיהם, וכן נפסק כהלכה פשוטה בטור ובשו"ע.

מבואר מכל זה שענין סעודת מלוה מלכה היא מצוה גמורה וכן מדובר בהנהגה הנצרכת לכל אחד ואחד, למרות שאינה חובה כמו שאר ג' הסעודות (עיין משנ"ב אר"ח סימן ש סק"ב ובשו"ע הרב שם ס"ג).

יש לתמוה מדוע מזלזלים בסעודה זו

ומובא בספר נחלת אליהו שהגאון רבי מאיר זצ"ל בהג"ר אליהו זצ"ל שהיה בן רבי אברהם זצ"ל (בעל מעלות התורה) אחיו של הגר"א זצ"ל אמר: "סעודה רביעית במוצש"ק - החיוב גדול מאוד, ודוקא על הפת בנטילת ידים וכדין כל הסעודות. ומחמת שהעולם מקילין בזה, לכן באתי להזהיר אתכם. ומאוד יפלא בעיני על מה שמקילין בה, כי מלבד אשר מובא בספרים

פורים דיליה

שהיא מצלת מדין חבוט הקבר, עוד היא כמצוה שאין לה דורשין, ולכן צריך לרדוף אחריה ולהיזהר בה".

ועל דרך זה כתב הפרמ"ג זצ"ל באשל אברהם (סי' ש) וז"ל: "ובעוונותינו הרבים בצוק העיתים אין עושים כך, וראוי למי שחננו ה' לעשות סעודה במוצאי שבת קודש ולאכול מעט ממנה".

הערוך השלחן גם התייחס לכך (סימן ש סעיף ג): "רבים אין נזהרים בסעודה זו והמקיימה שכרו מרובה וכל יראי אלקים מתאמצים לקיימה ואוכלין כזית. ונכון לאכול בשר מי שיכול לאכול, ואם לאו יאכל דגים שגם זה מאכל חשוב, או פירות טובים כשיש לו, ויאכלם עם פת ומי שאינו יכול לאכול פת כלל - יקיימה במזונות ובפירות".

מי שאינו אוכל "מלוח מלכה" כאילו לא קיים סעודה שלישית

וכן מובא בליקוטי רבינו בצלאל אשכנזי זצ"ל שמי שאינו מקיים סעודה רביעית כדון, מראה הוא בזה שסעודה שלישית היתה במקום סעודת הלילה ולא עשאה לכבוד שבת. וסיים ואמר: ותימה גדול איך רוב בני אדם אינם נזהרים בכך...

כדומה לזה כתב הכף החיים זצ"ל (סי' ש' אות ט"ו) בשם הזוהר הקדוש: מי שאינו מקיים סעודה רביעית נחשב לו כאילו לא קיים סעודה שלישית! והוסיף שאם כן אפילו כשעושה פ"ד תעניות או הפסקה גדולה יזהר שלא לבטל סעודה רביעית.

שורש הזלזול - חוסר ידיעת ערכה של סעודה זו

כאמור מצוה זו היא בגדר מה שאמרו חז"ל "אלו דברים שעומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלים בה". וכבר מצינו בשם הגאון רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל שאמר רמז נאה לכך מהפסוק (בראשית כח, יב): "סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" סלם - ר"ת ס'עודת ל'ויה מ'לכה, מוצב ארצה - שאין העולם נזהרים בזה, אבל ראשו מגיע השמימה!

וכבר ידועה אמרתו של הגאון רבי ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל (ע"י ספר רזא דשבת): כאשר נותנים לידו של ילד קט - מרגלית, הרי הוא מתייחס אליה כמשחק, אבל אם מעניקים מרגלית לבן דעת יניחנה באוצר. כי שורש הזלזול בכל הדברים היקרים נובע מכך שאין בני אנוש יודעים ערכם, וכשיכיר אדם את ערכם הנשגב שאינם דברים של מה בכך - כל יחסו ישתנה, ואזי יש תקוה שיוכל להתעלות בהם.

לאחר הקדמה קצרה זו בשם כל גדולי הדורות, ולמען נזכה להכיר את ערכה ומעלתה של מצות "סעודת מלוה מלכה", נעמיק בדברינו בחשיבותה של מצוה זו, נבאר את הסגולה הייחודית שיש בה, וכן נעמיד בפני הקורא את הדרך הנכונה לקיימה.

מסירותו של הגר"א זצ"ל לקיים סעודת "מלוה מלכה"

מסופר בספר תוספת מעשה רב, פעם אירע שהגר"א זצ"ל לאחר שאכל סעודת מלוה מלכה - לא הרגיש בטוב והקיא. כשהבריא מעט, ציוה לעומדים לפניו לראות אם עדיין לא האיר השחר שיאכילו אותו כזית פת בעל כרחו בכדי שיוכל לקיים מצות מלוה מלכה.

עוד מסופר שם: אשתו של הגר"א זצ"ל קיבלה על עצמה להתענות בשבת בהפסקה, והפסיקה בסעודה שלישית, ותיכף אחר הבדלה שכבה לישון. ויוודע לו הדבר, שלח לאמר לה שבכל הפסקות עדיין לא יתוקן הפסד מלוה מלכה אחת. אז תיכף קמה ואכלה!

וסימוכין לדברי הגאון זצ"ל יש לומר: הנה מצינו דבר נפלא בדברי המדרש תנחומא (פ' בראשית אות ג) העוסק בדין תענית אסתר, וז"ל: "ואם חל ארבעה עשר בשבת - אסור להתענות בערב שבת מפני טורח שבת, שעיקר תענית סליחות ורחמים הוא, ואתי לאימנועי מכבוד שבת, וכבוד שבת עדיף מאלף תעניות, דכבוד שבת דאורייתא ותענית דרבנן ואתי כבוד שבת דאורייתא ודחי תענית דרבנן, אלא מקדימין ומתענין בחמישי בשבת שהוא י"ב".

פורים דיליה

ואם כן, לפי זה מובן מה ששלח הגאון זצ"ל לומר לאשתו שכל ההפסקות לא יוכלו לתקן הפסד של סעודת מלוה מלכה אחת!

מכבוד שבת - ללוות את המלך ביציאתו

כתוב בגמרא במסכת שבת (דף קיט:): ואמר רבי חנינא - "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת (כדי לקיים סעודה רביעית) אף על פי שאינו צריך אלא לכזית". וכתב רש"י זצ"ל בזה"ל: "כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד, כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר".

רש"י זצ"ל בלשונו הזהב פתח לנו צוהר בהבנת תוכנה של סעודת מלוה מלכה שעיקרה משום מצות כבוד שבת, וכשם שמצינו מצוה זו קודם כניסת השבת כך גם בצאתה עלינו לכבדה כאדם המלוה את המלך.

ולפי דרכנו למדנו על גודל חשיבותה של סעודה זו שהרי גם עליה נסובים דברי המדרש תנחומא (הנ"ל) "כבוד שבת עדיף מאלף תעניות!"

"עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים"

מובא בשם החוזה מלובלין זצ"ל: הסיבה שמרן המחבר זצ"ל הקדיש סימן שלם לדיני סעודת מלוה מלכה למרות שהינו מכיל רק סעיף אחד (עיין סימן ש), וכן הדבר גם בדיני סעודת ראש חודש (עיין סימן ת"ט) - בכדי להחשיב את ערכן של סעודות אלו בעיני העולם הנוטה לזלזל בהן.

בהקשר לכך ידוע בשם הגאון רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל שאמר בדרך צחות: על אלו אשר אינם נזהרים בסעודת מלוה מלכה וכן נמנעים מלקיים סעודת ראש חודש, קורא אני עליהם (מלכים א' יח, כא) את המקרא: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים".

סעודת "מלוה מלכה" - גשר בין קודש לחול!

הגאון רבי ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל ביאר בספרו רזא דשבת: סעודת מלוה מלכה היא המגשרת בין שני העולמות, כי מצד אחד היא

נתקנה ללוות את השבת, ומצד שני זמנה הוא ביום חול לאחר צאת השבת, כי זו מהותה של סעודה רביעית - גשר בין עולמה של שבת שכולה אור החיים ומקור הברכה לעולם החולין אשר הינו ההיפך הגמור.

כעין הדברים בנוסח שונה מעט אפשר לבאר על פי היסוד המובא בספר אך פרי תבואה (סוף פרשת מסעי) על הפסוק באיכה (א, ג): "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" - וביאר שם שמי שרודף אחר הקדושה יכול להשיגה בבין המצרים, דהיינו שידוע שבכל העניינים יש ממוצע המחבר בין הקצוות, ועל כן גם בימות השנה יש ימים ממוצעים - ימי "בין המצרים" ואם האדם מכניסם לקדושה אז כל ימות השנה נכללים בקדושה. וכן להיפך ח"ו.

כך יש לומר שסעודת מלוה מלכה היא הממוצע בין סעודת שבת לסעודת חול, ומקשרת את שני ההפכים - אכילת החול אל אכילת הקדושה.

סעודה המשפיעה קדושה לכל ימות השבוע

וראה לשונו של אחד מקדמוננו הרי"ץ גיאאות זצ"ל (הלכות הבדלה): "אמרו חכמים לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת וכו' כדי שתהא סעודתו מתוקנת לכל השבוע".

ובדרשות חת"ס (ח"ג ק"ב ב) כתב: "טעם סעודת מלוה מלכה, משום שמברכת השבת מתברך כל השבוע, לכן יסדר שלחנו כדי שיהיה מקום לברכה לחול".

כעין זה כתב בשער הכוונות (דף ס', הו"ד בכה"ח סק"ה) "ויכוין להמשיך אור קדושת השבת לכל סעודות ימי החול".

"מלוה מלכה" - סגולה לכל הישועות

עד כאן עסקנו בחשיבות סעודה זו, עתה נקדיש דברים על סגולותיה הנפלאות.

פורים דיליה

מקובל מצדיקים שהזמן של סעודת מלוה מלכה הוא "עת רצון", אשר ניתן לפעול בו ישועות ללא גבול.

בספר אור אלימלך (אות קצ"ב) הביא על כך משל מהגאון רבי אליעזר מליזענסק זצ"ל:

תושבי מדינה אחת ממדינות המלך סבלו מאוד מהרבה מיסים וארנונות שהושטו עליהם בגזירת המלכות. ויהי היום הגיעה אליהם הבשורה כי המלך בכבודו ובעצמו מתעתד לבוא לשכון במדינתם איזה ימים, וילבשו כולם בגדי יו"ט ויצאו לקראת המלך בשמחה וחדוה וקול משוררים ומנגנים, וכל הימים אשר ישב המלך ביניהם ערכו לכבודו סעודות גדולות וישמחו ע"פ נבל וכנור.

בהגיע היום אשר המלך אמור היה לנסוע לביתו, התקבצו כל אנשי המדינה וילכו ונפלו לפני רגלי המלך, וכך אמרו: "אדוננו המלך אמנם כי כל הימים אשר שכנת בתוכנו היינו שמחים ומשמחים ולא הודענו לפניך את צרת נפשנו, כי לא רצינו להכאיב את הוד מלכותך, אבל כעת לפני נסיעתך מאתנו, מוכרחים אנחנו לגלות לך כי כשל כוחנו מנשוא את רוב המסים אשר העמסת עלינו, ולזאת מבקשים אנחנו להקל מעלינו את עולך הקשה".

דבריהם מצאו חן בעיני המלך וימלא את בקשתם.

כן אנחנו בני ישראל כאשר כל אחד סובל מדאגות עול הפרנסה ועול הגלות, ועם כל זאת כאשר מגיע יום שבת קודש הוא לובש בגדי כבוד, ומכבד שבת מלכתא בשלוש סעודות, שירות ותשבחות, ואין מעלה על שפתיו שום תחינה ובקשה לטובת נפשו, שהרי אסרו לנו חז"ל לשאול צרכינו בשבת.

אבל בהגיע עת סעודת מלוה מלכה זמן פרידת יום קודשנו, אזי האיש המשכיל יכול לבוא לפני המלך - מלכו של עולם לשפוך נפשו בדברים, ואז בטח השי"ת ימלא כל משאלות לבו לטובה.

זהו שורש הסגולה המיוחדת הטמונה בסעודת מלוה מלכה!

"סעדני - ואושעה"

וכן מובא בספרים (עיין ספר משמיע שלום - ליקוטים): על ידי קיום סעודה זו זוכים לכל הישועות. והרמז לזה ממה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (ק"ט, ק"ז): "סעדני ואושעה" כלומר - "סעדני" - אם תקפיד לאכול את סעודתי, שכידוע סעודה רביעית היא על שם דוד המלך ע"ה, אז - "ואושעה" - אני אהיה לך לישועה.

עצם ה"לוז" אינו ניזון רק מסעודת מלוה מלכה!

עוד מובא בבית יוסף (סימן ש) בשם שיבולי הלקט: יש עצם באדם הנקרא "נסכוי" או "לוז" אשר אינו נרקב לעולם, וממנו עומדים לתחית המתים. וכדאיתא במדרש (בראשית רבה כח א) על הפסוק "ויאמר ה' אמחה את האדם": "רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אמר: אפילו לוז של שדרה שממנו הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא נמחה". ועצם זה אינו ניזון משום אכילה אלא מאכילת סעודת מלוה מלכה.

הפרמ"ג זצ"ל (מ"ז סי' ש ס"ק א') מביא מדוע אבר זה אינו נפסד לעולם: "עיין אליה רבה - להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, ולכן נגזר עליהם לעפר תשוב. מה שאין כן אבר זה שאין לו הנאה כי אם מסעודת מוצ"ק, ובערב שבת לא נהנה - לכן קיים".

וראה בסידור יעב"ץ (סדר מוצ"ש) שהאריך הרבה בענין עצם זה, ועיי"ש בתוך דבריו שביאר: כיון שבמוצ"ש מצוי שאדם אוכל שלא לשם תיאבון אלא לשם מצוה שהרי הוא שבע מסעודות השבת, ולכן נהנה רק מאכילה זו.

המקפיד על סעודה רביעית ניצול מחיבוט הקבר

בספר יסוד ושורש העבודה (סוף שער ח') הביא מהרמ"ע מפאנו זצ"ל: המקפיד לאכול במוצאי שבת סעודה רביעית - ניצול מחיבוט הקבר.

פורים דיליה

וראה גם בספר כף החיים להגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל (סימן לא אות נ"ז) שהביא שם שהנזהר בסעודה רביעית ינצל מעונש חיבוט הקבר. וכתב בשם ספר דרך החיים שדוד המלך ע"ה בעצמו הוא זה שמצילו מעונש זה.

עיקר המצוה - יסדר אדם שולחנו

לסיום נכתוב כמה הערות בדרך הנאותה לקיים מצוה זו של סעודת מלוה מלכה.

כבר הבאנו לעיל מעשה עם הגר"א זצ"ל שנראה כי סבר שעיקר החיוב הוא דוקא בפת, וכן מפורש בביאורו בסימן ש. אמנם יש החולקים על זה, ואין כאן המקום להאריך בזה.

אלא שרצינו לעורר נקודה אחרת: החל מדברי הגמרא במסכת שבת (דף קי"ט), וכלה בדברי הטור והשו"ע הלשון הוא: "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת". וכן לשון הרמב"ם זצ"ל (בהלכות שבת פ"ל ה"ה): "וכן מסדר שולחנו במוצאי שבת, ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו".

וכן כתב הרא"ש זצ"ל באורחות חיים (אות ס"ט): "וכבדהו בכניסתו וביציאתו, לערוך שלחן במוצאי שבת".

היעב"ץ זצ"ל בסידורו (מחיצה ד, אות ד) אף פירט את אופן סידור השולחן: "אפילו אינו אוכל לחם רק טועם כל מאומה, ישב אצל השולחן הפרוס במפה ונר דלוק, ויהנה מה שירצה". וכן הביא החפץ חיים זצ"ל במשנה ברורה בסימן ש סק"א על לשון השו"ע - "לעולם יסדר": "היינו לפרוס מפה על שלחנו דרך כבוד וכן שאר דברים הנהוגים אצלו בעריכת השלחן".

וראינו לעורר בזה משום שמצוי מאוד כאלו אשר דוחקים עצמם על מנת לקיים מצוה זו אף במוצאי שבתות של הקיץ לאכול כזית פת או מיני מזונות, אבל אוכלים הם בדרך עראי ובלי סידור השולחן כלל. והרי מכל האמור למדנו שעיקר החיוב שיהיה שולחנו מסודר, לדוגמא לפרוש עליו

סעודת מלזה מלכה

מפה נאה וכיוצא בזה, כדרך שהוא הגיל לסעוד בסעודה חשובה, וכלשונו של החפץ חיים זצ"ל שיעשה כפי שנהוג אצלו בעריכת השולחן.

ה' יעזור ובזכות קיום מצוה זו אשר היא מגדר כבוד שבת אשר עדיף מאלף תעניות נזכה לכל מעלותיה וסגולותיה ולכל הישועות!

